

El «Capbreu» de Pere Portell

El «Capbreu» de Pere Portell, notari públic de Barcelona, és el primer registre notarial complet conservat a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona.

AHPB, Pere Portell, Capbreu, 1299, setembre, 18 – 1299, desembre, 23, 119 f. (AHPB, 3/1)

Conté les *nota*, seguint la terminologia llatina pròpia, dels documents originals que es lliuraran posteriorment als interessats, les cartes o *instrumentum publicum*. Les *nota* són redaccions sumàries amb valor jurídic dels documents originals que es lliuraran als interessats.

En situem a mitjans segle XII...L'inici del Notariat català

A Catalunya, a partir de la segona meitat del segle XII i inicis del XIII, coincidint amb l'enfortiment del poder reial, comencen a aparèixer les primeres escriptories públiques. La creació i organització d'aquestes està vinculada a la influència exercida pel dret comú i a l'adaptació del més essencial del sistema notarial que s'estava desenvolupant a Itàlia.

La transformació de la figura del *scriptor*, o simple escriptent, en *notarium*, i de la escriptura en *instrumentum publicum* és la principal inflexió en l'evolució històrica del notariat.

A partir d'aquell moment el notari serà la persona dotada de fe pública i l'instrument tindrà validesa jurídica.

Aquesta transformació serà fruit d'un conjunt de factors. El més important i determinant fou el renaixement del dret, iniciat a Bolonya a finals del segle XI, amb la recensió crítica de l'obra de l'emperador Justinià, i es desenvolupà en plenitud en el segle XII, a Itàlia amb l'escola dels glossadors i a França amb la dels legistes.

Alhora es produí la recopilació del dret eclesiàstic, amb les Decretals dels papes.

Interconnectat amb aquest factor, de renovació de l'àmbit del dret, trobem l'enfortiment del poder reial enfront dels poders feudals, l'aparició dels municipis com institució, l'expansió urbana, amb el ressorgiment de les ciutats i de la burgesia i l'activació del tràfic comercial, i la difusió del paper en les societats cristianes de la península ibèrica amb la conquesta del que després serà el Regne de València.

La nova figura del notari, sintetitzada en quatre punts...

En primer lloc el notari és una *publica persona* perquè exerceix un *officium ad publicam utilitatem pertinentis*, el de *instrumenta conficere*.

Seguidament, la funció notarial compren l'autorització de documents, ja siguin judicials o bé extrajudicials.

Per altra banda, el document públic té, com objecte que és d'una funció pública, una forma reglada de producció, *in publicam formam confectum*.

En darrer i quart lloc, el document públic requereix una redacció sumaria del negoci, la *scheda* o *imbreviatura*, necessària per a rectificar o subsanar qualsevol error del document definitiu, la *charta* o *instrumentum in mundum*. Aquest punt és l'origen del document que presentem en aquesta ocasió, perquè l'aplec d'aquestes notes en forma de llibres originaran els registres notarials que perviuran fins al segle XVIII.

Característiques del document

*Està format per cinc quaderns de 12, 13, 11, 12 i 6 bifolis.

*Els documents van del divendres 18 de setembre al dimarts 22 de desembre de 1299.

*No hi ha separació entre documents. Aquests comencen, quan corresponen, per *Ego* o per *Nos*, precedits sempre per calderó.

*Els testimonis consten en línia a part.

*La datació dels documents té formes variables:

- El dia i el mes, segons calendació romana, precedit del dia de la setmana.
- En alguns casos, entre el dia de la setmana i el dia del mes hi consta la festivitat.
- L'any tampoc sempre és consignat explícitament.

*Presenta les característiques diplomàtiques pròpies dels registres de l'època:

- els barrats per tres línies obliqües
- signe de ferma format per dos traços paral·lels bastant llargs, oblics o quasi horitzontals
- notes marginals que servien de control de gestió d'expedició dels documents en originals en pergami que s'emportaven els clients.

*És il·lustratiu de les característiques registrals anteriors a la implementació del doble registre per disposició de les Corts de Perpinyà de 1351.

Per conèixer més...

BAIGES JARDÍ, Ignasi, «El notariat català: origen i evolució», a *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català (Barcelona, 1993)*, Barcelona: Fundació Noguera, 1994, p. 131-166.

BONO, José, *Historia del derecho notarial espanyol*, 2 volums, Madrid: Junta de Decanos de los Colegios Notariales de España, 1979-1982.

FERRER MALLOL, Mª Teresa, «La redacció de l'instrument notarial a Catalunya. Cèdules, manuals, llibres i cartes», *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos (Barcelona)*, IV (1974), p. 29-191.

PAGAROLAS SABATÉ, Laureà, *Los archivos notariales. Qué son y cómo se tratan*, Gijón:Ediciones Trea, S.L., 2007.

Petrus Panza

1299 Petre Portell

